

*****

BANKACILIK ve SERMAYE
Piyasası Araştırmaları Dergisi

Bankacılık ve Sermaye Piyasası Araştırmaları Dergisi

BSPAD, Cilt 5, Sayı 12

*****

Covid-19 Pandemisinin Kredi ve Mevduata Etkisi (2019- 2020)¹ *Effect Of the Covid-19 Pandemic on Credit and Deposit (2019- 2020)*

Dr. Öğr. Üyesi Serkan DEMİREL
İstanbul Gelişim Üniversitesi
sdemirel@gelisim.edu.tr
orcid.org/0000-0002-7285-1504

Özet

Bu araştırmanın amacı, Türk bankacılık sektöründe Covid-19 salgınının kredi ve mevduatlar üzerindeki etkisini incelemek ve sektörün bu anlamda aldığı tedbirleri ortaya koymaktır. Bu amaçla Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'mundan (BDDK), Türkiye'de pandeminin başlangıcı kabul edilen Mart 2018-2019 ile Nisan 2021 tarihleri arasında mevduat ve kredilere ilişkin aylık veriler elde edilmiş ve incelemeye tabi tutulmuştur. 2018'den 2021'e kadar toplam kredi ve mevduatlardaki değişim tablolar şeklinde derlenmiş ve ortalamalardaki artış ve azalışlar hesaplanmıştır. Bununla birlikte araştırmada analiz edilen toplam kredi ve mevduat tutarları Covid-19 öncesi ve sonrası istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde farklı olup olmadığı t testi ile incelenmiştir.

Araştırmada elde edilen bulgulara göre, kredi ve mevduat hacimlerinde artış gerçekleşmiştir. Ayrıca kredilere ilişkin t testi sonuçlarına göre, Covid-19 öncesi ve sonrası kredi ortalamaları %5 istatistiksel anlamlılık düzeyinde farklılık göstermiştir. Benzer şekilde mevduatlara ilişkin test sonuçlarına göre Covid-19 öncesi ve sonrası mevduat ortalamaları %5 istatistiksel anlamlılık düzeyinde farklılık göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Covid-19, Bankacılık Sektörü, Krediler, Mevduatlar

Jel Kodları: I18, G21, G39, G12

¹ Makale Gönderim Tarihi:22.09.2021 – Makale Kabul Tarihi: 29.12.2021

Abstract

The purpose of this research is to examine the impact of the Covid-19 epidemic on loans and deposits in the Turkish banking sector and to reveal the measures taken by the sector in this sense. For this purpose, monthly data on deposits and loans were obtained from the Banking Regulation and Supervision Agency (BDDK) between March 2018-2019, which is considered the beginning of the pandemic in Turkey, and April 2021, and were subjected to review. The changes in total loans and deposits from 2018 to 2021 are compiled in tables and the increases and decreases in the averages are calculated. However, whether the total loan and deposit amounts analyzed in the research are statistically significantly different before and after Covid-19 was examined with the t test.

According to the findings obtained in the research, an increase was realized in loan and deposit volumes. In addition, according to the t-test results for loans, the averages of loans before and after Covid-19 differed at the level of 5% statistical significance. Similarly, according to the test results regarding deposits, the deposit averages before and after Covid-19 differed at the level of 5% statistical significance.

Key Words: Covid-19, Banking Sector, Loans, Deposits

JEL Classification: I18, G21, G39, G12

Giriş

Piyasalardaki belirsizlik ve risk durumu, dünya genelinde yaşanan finans ve ekonomik alandaki krizler ile açıklanabilmekte ve bu durum karşısında piyasalar karar ve aksiyon alma anlamında zorlanmaktadır. Ekonomik anlamda ciddi bir belirsizlik durumuna neden olan ve etkileri hala süren Covid-19 pandemisi de bu krizlerden bir tanesidir. Çin’de ortaya çıkan ve hızlı bir şekilde yayılan bu salgın günümüzde de etkilerini göstermeye devam etmektedir. Asya (1997), Rusya (1998) Arjantin’de (1999) yaşanan krizler ekonomik nedenlerden kaynaklanmasına rağmen, Covid-19 krizi tamamen farklı ve sağlıklı alakalı bir süreçtir. Buna rağmen benzer şekilde piyasaları ciddi bir çöküşe sürüklemekte ve iş kayıplarına neden olmaktadır.

Mart 2019’dan günümüze süregelen Covid-19 Pandemisi dünyada olduğu gibi ülkemizde de başta insan sağlığı olmak üzere ekonomik ve finansal sistemler üzerinde de ciddi etkilere neden olmuştur. Pandeminin sebep olduğu zarar ile ilgili olarak belirsizlik söz konusudur. Bu süreçte tüm dünyada makro anlamda hükümetler, spesifik olarak ise sektörler çeşitli önlem ve tedbirleri uygulamaya koymuştur. Öncelikle insan sağlığı açısından alınan ilaç tedavi yöntemlerinin yanı sıra sosyal mesafeyi korumak adına sokağa çıkma yasakları, karantina vb. gibi önlemler ekonomiyi ciddi anlamda yavaşlatmış ve sekteye uğratmıştır.

Bu süreçte bankalarda çeşitli önlemler alma yoluna gitmiş ve sürece uygun uygulamalar ile pandeminin etkilerini azaltma amacı gütmüşlerdir. Covid-19 salgını süresince borç ve kredi yapılandırma uygulamaları, piyasalara likidite sağlama, kredi faizlerinin düşürülmesi şeklinde piyasaları rahatlatacak birçok uygulama devreye koyulmuştur. Bu uygulamaların yanı sıra IMF, ECB ve Dünya Bankası gibi uluslararası finans kurumları da piyasaları rahatlatmak amacıyla kredi destek uygulamalarını hızlı bir şekilde hayata geçirmişlerdir. Covid-19 Pandemisinin bu etkileri tüm dünya ülkelerinde olduğu gibi Türkiye’de de kendisini göstermiş ve halen devam etmektedir. Bu araştırmanın yapılaş amacı ise Türk bankacılık sektöründe COVID-19 salgınının toplam kredi ve mevduatlara etkisini açıklanmaya çalışmaktır. Bu anlamda çalışmanın temel sorusu şu şekildedir: Covid-19 salgınının Türkiye’de toplam kredi ve mevduat hacmi üzerinde istatistiki olarak anlamlı bir etkisi var mıdır? Çalışmadaki ana hipotez ‘Covid-19 salgınının Türkiye’de toplam krediler ve mevduatlar üzerinde etkilidir’ şeklindedir. Literatürde kredi ve mevduat hacminin belirleyicileri üzerine birçok çalışma bulunmasının yanı sıra, Covid-19 salgınının görece yeni bir gelişme olması sebebiyle kredi ve mevduatlar üzerindeki etkisini inceleyen az sayıda çalışma mevcuttur.

1. Bankacılık Sektörü Kredi ve Mevduatlar Kavramsal Çerçeve

1.1. Krediler

Sektörün aktörü olan bankalar sisteme likidite sağlayan en önemli kurumlardır. Bankaların sisteme likidite desteği sunma aşamasında kullandıkları araçlardan biri ise kredilerdir. Bankalar, sistem içerisinde bireylere ve kurumlara kredi kullanırken bunun karşılığında faiz ve komisyon almaktadırlar. Kredi, belirli bir varlığın belli bir süre ile geri alınması şartı ile birey ve kurumlara verilmesi olarak ifade edilebilir (Takan ve Boyacıoğlu, 2013).

Krediler çeşitli kriterlere göre sınıflandırılmaktadır. Bu sınıflandırma aşağıda verilmiştir (Şenel, 2020):

- Niteliklerine göre krediler: Nakdi ve gayri nakdi krediler.
- Vadeleri açısından krediler: Kısa, orta ve uzun vadeli krediler.
- Teminat durumlarına göre krediler: Teminatlî teminatsız krediler.
- Kullandırılan sektörler açısından krediler: Tarım, sanayi, hizmet vb. gibi krediler.
- Veriliş amaçları açısından krediler: Yatırım, teçhizat ve işletme kredileri.
- Kaynakları açısından krediler: Banka kaynağından kullandırılan krediler, reeskont kredileri ve dış kaynaklı krediler.
- İzin açısından krediler: Şube yetkisindeki ve otorize kredilerdir.

Banka kredileri pandemi sürecinden sonraki dönem olan 2020 yılında 3,4 trilyon TL olmuştur. Aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi toplam krediler 2020 yılında bir önceki yıla göre %32,7 artarak 3,4 trilyon TL olmuştur. İhtisas kredileri 2020 yılında bir önceki yıla göre %12,5 artarak 210 milyar TL olurken ihtisas dışı krediler 2020 yılında bir önceki yıla göre % 34,3 artış ile 3,2 trilyon TL olmuştur.

Tablo 1: Yıllar itibariyle Krediler (Milyar TL)

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
İhtisas Kredileri	90	112	135	158	186	210
İhtisas Dışı Krediler	1.359	1.593	1.925	2.209	2.413	3.240
Toplam Krediler	1.448	1.705	2.060	2.367	2.600	3.450

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği (TBB), Haber Bülteni, 2021

1.2. Mevduatlar

Bankalara istenildiğinde yahut belirli bir vade sonunda çekilmek üzere yatırılan paralara mevduat denir (Bayındır, 2008).

Farklı bir tanımlamaya göre mevduatlar, faiz veya farklı bir ad altında herhangi bir ivaz karşılığında veya ivazsız sözlü veya yazılı olarak hak sahipleri aracılığı ile talep edildiğinde ve belirlenen bir vade ile iade edilmek koşuluyla bankalara verilen paralar olarak ifade edilebilir. Bankaya verilen varlığın TL ve döviz olması mevduat olarak kabul edilmesi açısından sorun teşkil etmez. Bu anlamda herhangi bir para birimi mevduat olarak kabul edilmektedir. Ancak menkul kıymetler mevduat olarak kabul edilmemektedir (Kalender, 2018).

Banka mevduatları pandemi sürecinden sonraki dönem olan 2020 yılında 3,3 trilyon TL olmuştur. Aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi toplam mevduat 2020 yılında bir önceki yıla göre %33,7 artarak 3,3 trilyon TL olmuştur. 2020 yılında tasarruf mevduatı bir önceki yılsonuna göre %12,1, döviz tevdiat hesabı %31,3 oranında artmıştır. Kıymetli madenler depo hesabındaki artış ise %243'tür.

Tablo 2: Yıllar itibariyle Mevduat (Milyar TL)

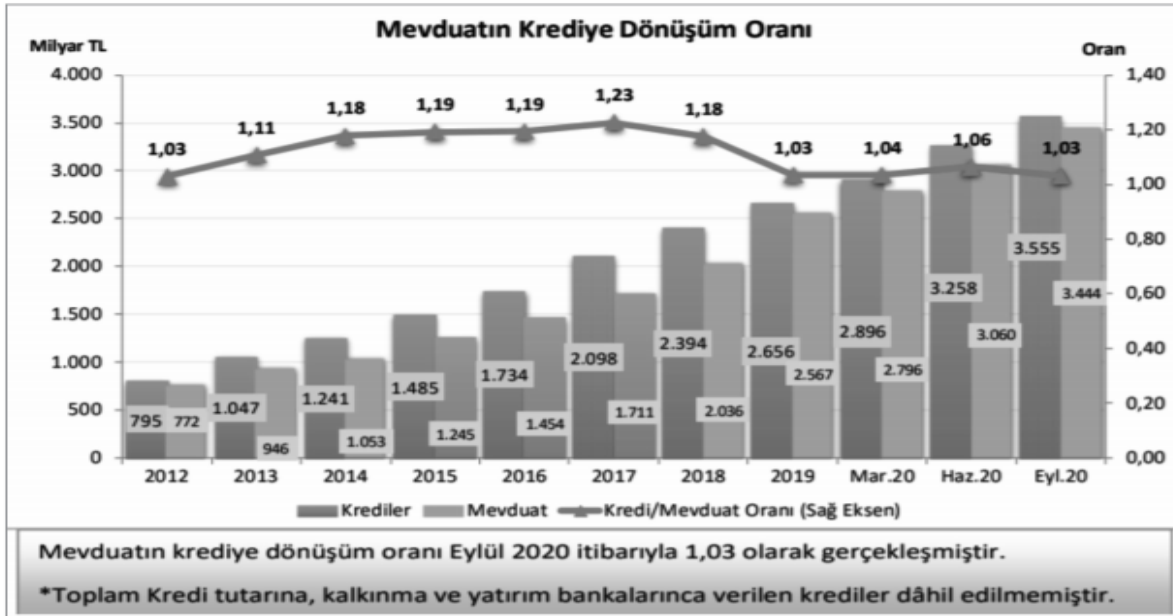
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Döviz Tevdiat Hesabı	488	562	691	887	1.120	1.471
Tasarruf Mevduatı	412	480	549	637	706	791
Ticari Kuruluşlar Mevduatı	173	218	238	233	332	449
Bankalar Mevduatı	75	85	100	123	115	166
Diğer Kuruluşlar Mevduatı	40	46	47	60	71	107
Resmi Kuruluşlar Mevduatı	53	57	70	64	66	103
Kıymetli Madenler Depo Hesapları	9	14	19	33	64	220
Toplam	1.251	1.463	1.713	2.037	2.475	3.308

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği (TBB), Haber Bülteni, 2021

1.3. Kredi Mevduat Oranı

Kredi mevduat oranı, bankaların elde ettikleri mevduatlarını kredi olarak kullandırma yeteneği şeklinde ifade edilir (Şahin, 2011). Kredi mevduat oranı banka faaliyetlerinin genel olarak başarısının ve etkinliğinin ölçülmesi açısından en önemli oranlardan birisidir (Arabacı, 2007). Türkiye’de faaliyet gösteren bankaların kredi/mevduat oranlarının yıllar itibari ile gösterildiği tablo aşağıda verilmiştir. Buna göre kredi mevduat oranı 2012 yılından sonra artış göstermiş ancak 2018’den sonra Eylül 2020’ye kadar azalışa geçmiştir.

Şekil 1: Kredi/Mevduat Oranı

Kaynak: Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri Eylül 2020, BDDK

Şekilde de görüldüğü gibi 2012 yılından 2018 yılına kadar artış gösteren kredi mevduat oranı 2019 yılında düşüşe geçmiş ancak 2020 yılında pandemi ile ilgili tedbirler kapsamında tekrar yükselişe geçmiştir.

Mevduat bankalarında Kredi/Mevduat oranları 2018 yılında ortalama %105 iken 2019'da %97 oranında gerçekleşmiştir. Pandeminin etkisiyle BDDK tarafından alınan tedbirler çerçevesinde 2019 Eylül'de %98,4 olarak gerçekleşen kredi mevduat oranı 2020 Eylül ayında %100 seviyesine ulaşmıştır. Kredi mevduat oranının bankalar açısından değerlendirilmesi sonucunda, sektör ve hane halkının kullandığı kredilerin çoğunluğunun kamu bankaları tarafından gerçekleştirildiği ifade edilebilir. 2020 Eylül ayında kredi ortalaması sektör bazında 136.926.161.000 TL 'iken kamu bankalarında ise bu rakam 290.270.736.000 TL olarak gerçekleşmiştir. Kredi /mevduat oranı sektörde 1,002, kamu bankalarında 1,017 şeklinde olmuştur. Buna göre kurumlara ve bireylere kullanılan kredilerin büyük kısmı kamu bankalarına aittir. Özel ve yerli sermayeli mevduat bankaları açısından kredi/mevduat oranı değerlendirdiğinde; Eylül 2020'de mevduat bankaları oranı 1,002, özel ve yerli sermayeli mevduat bankaları oranı ise 0,964 olarak gerçekleşmiştir (Işık ve Akdoğan, 2021). Bu doğrultuda beşerî sermaye ve yeniliğin ekonomik büyüme üzerinde kısa dönemde etkisinin olmadığı ancak uzun dönemde pozitif etkisinin olduğu, sermaye yatırımlarının ve işgücünün hem kısa hem de uzun dönemde ekonomik büyümeyi etkilediği görülmüştür (Eygü ve Çoşkun, 2020).

2. Para Politikaları ve Kredi- Mevduat İlişkisi

Merkez bankaları tarafından uygulanan para politikalarının bankalar üzerinde önemli etkileri olduğunu ifade etmek mümkündür.

Genişletici veya daraltıcı para politikaları, banka kredileri, mevduatları ve rezervleri üzerinde değişikliklere sebep olmaktadır. Artan para arzı, banka mevduatları ve rezervlerini yükseltmekte ve dolayısıyla da bankaların tahsis edebilecekleri kredi tutarını olumlu etkilemektedir. Artan kredi alma imkânı, firmaların daha yüksek yatırım harcaması gerçekleştirmesini mümkün kılacak ve böylece toplam talepte genişletici etki yaratılmış olacaktır. Bernanke ve Gertler (1995) faiz oranı kanalıyla parasal aktarım mekanizmasını tam anlamıyla açıklamanın mümkün olmadığını ve kredi boyutunun da göz önünde tutulması gerektiğini belirtmiştir. Bu sebeple kredi kanalı, faiz oranı kanalının ekonomi üzerindeki etkilerini yoğunlaştırabilecektir. Parasal aktarım süreci içerisinde finansal sınırlamalar da ele alınmalıdır. Para arzı değişimi sadece ödünç verilebilir fonların talebini değil, aynı zamanda bu fonların arzını da değiştirebilmektedir. Böylece, iktisadi birimlerin harcama ve tüketim kararlarının yanı sıra, para arzı değişiminin finansal kurumlar üzerindeki dolaysız etkileri de vurgulanmaktadır (Karaca 2019). Buna göre kredi kanalının, kredi piyasalarındaki içsel gelişmeler yoluyla, makroekonomik şokların yayılmasını artırmaya ve para politikasının faiz oranları üzerindeki etkisini güçlendirmeye katkısı olduğunu söylemek mümkündür.

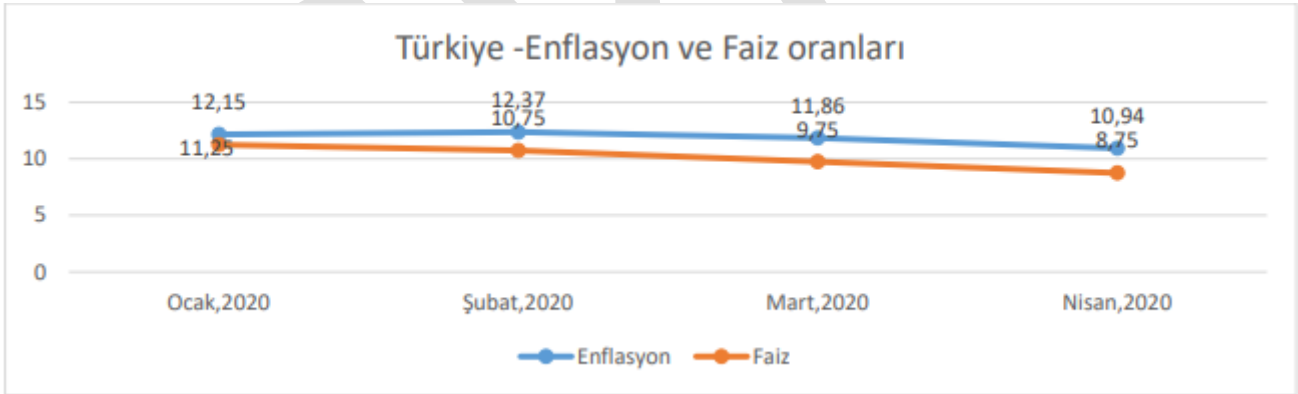
Para politikası faaliyetlerinin reel ekonomiye aktarılmasında, bankalar önemli bir rol oynamaktadır (Walsh 2011). Para politikasının aktarım sürecinde, finansal piyasaların yapısı ve para politikası uygulamaları, bankacılık sektörüyle yakından ilişkilidir. Sermaye piyasasının gelişmişliği, şeffaf para politikası uygulamaları ve yeni finansal araçların gelişimi gibi finansal yapıda ortaya çıkan değişiklikler, faiz oranlarının para politikası kararları üzerindeki tepkisini ve hızını artırmakta ve böylece aktarım sürecini etkilemektedir. Uygulanan para politikası neticesinde bankaların aktif ve pasiflerini ayarlama şekilleri, banka kredi arzının para arzı değişimlerinden etkilenip etkilenmediği konusunda önemli bir ölçüt olarak görülmektedir (Khakimov vd. 2010). Özetle, merkez bankası tarafından uygulanan genişletici bir para politikası, bankaların rezerv ve mevduatlarını artırarak, banka kredilerinin miktarında artışa sebep olmaktadır. Banka kredilerindeki bu artış neticesinde, ekonomik birimlerin yatırımları ve tüketimleri artış göstermekte ve böylece toplam talep artmaktadır.

Bankaların kredi ve menkul kıymet yatırımları gibi aktif faaliyetlerini yürütmeleri için mevduatlara önemli ölçüde bağlı oldukları düşünüldüğünde, banka rezervlerinin toplam hacmini azaltan kısıtlayıcı bir para politikası ($M \downarrow$), mevduat seviyesini de düşürmekte ve dolayısıyla bankaların kredi verme kabiliyetini etkilemektedir. Önemli sayıda firmanın ve bireyin banka kredilerine bağlı olduğu düşünüldüğünde, kredi arzındaki bir azalmanın bu grupların alternatif finansman kaynaklarına erişimini engelleyecektir. Bunun sonucunda ise azalan üretim tüketici harcamalarını ($C \downarrow$), yatırımı ($I \downarrow$) ve sonuç olarak çıktıyı ($Y \downarrow$) tehlikeye sokacaktır. Para politikasının banka kredileri ve mevduatları kanalı üzerindeki etkisi şematik olarak aşağıdaki verilmiştir (Kaplan, 2020).

$M \downarrow \rightarrow$ **Banka mevduatları** $\downarrow \rightarrow$ **Bankanın verdiği krediler** $\downarrow \rightarrow$ **C, I** $\downarrow \rightarrow$ **Y** $\downarrow$

Covid-19 pandemi sonrası Türkiye Merkez bankasının faiz ve enflasyon ile ilgili uygulamaları şu şekildedir: Nisan 2020'nin ilk haftası itibarıyla net Merkez Bankası rezervleri sadece 26 milyar \$ olarak gerçekleşmiş, bunun 25 milyar doları yerli bankalardan alınmıştır. Bütçe açığı GSYİH'nin %5'ine yakındır ve cari hesap açığı GSYİH'nin %6,5'i kadardır. Hisse senedi ve tahvil piyasasında 3,4 milyon dolarlık artış yaşanmıştır. Merkez Bankası 17 Mart tarihinde faiz oranını 100 baz puan düşürerek %10,75'ten, %9,75'e indirmiştir. Böylece Türkiye OECD ülkeleri arasında faiz rasyosunun en çok olduğu ülke konumuna gelmiştir. Şekil 2'de de görüldüğü gibi enflasyon Ocak ve Nisan ayları arasında düşüşe geçmiştir. Bu dönemde faiz oranlarındaki düşüşte sürekliliğini korumuştur (Ulusoy ve Civek, 2020).

Şekil 2: Covid-19 Sonrası Türkiye'nin Enflasyon ve Faiz Oranları

Kaynak: Ulusoy ve Civek, 2020.

Merkez bankasının bu uygulamaları Covid-19 etkilerini hafifletmek amacıyla devreye soktuğunu ifade etmek mümkündür.

3. Covid-19 Salgınında Bankacılık Sektörünün Almış Olduğu Önlemler

Dünya genelinde ülkeler pandeminin ekonomi ve sektörler üzerindeki etkilerini azaltmak amacıyla bir dizi önlemler ve tedbirler almışlardır.

Bu anlamda pandemi ile mücadele etmek ve ekonomi üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmak için ülkeler hızla maliye politikasını uygulamaya koymuş ve bir dizi mali önlem paketleri hazırlamışlardır. Pandemi ile mücadele sürecinde ülkeler tarafından, kredi ve borçların yeniden yapılandırılması, piyasaya likidite desteği sunulması, düşük faizli kredi seçenekleri ve politika faiz oranlarında değişiklik gibi para politikalarını içeren bir takım parasal politikalar da yürürlüğe konulmuştur. Bunun yanı sıra IMF, ECB, Dünya Bankası gibi finans kurumları da hızla kredi destek paketlerini devreye sokmuşlardır.

Türkiye’de, pandeminin olumsuz etkilerini azaltmak için 18.03.2020 tarihinde Ekonomik İstikrar Kalkınma paketini açıklamıştır. COVID-19 pandemisinin ekonomi üzerindeki olumsuz etkilerini azaltabilmek için uygulanacak bu paket kapsamında devreye sokulan kredilerle ilgili tedbirler şu şekildedir (Arabacı ve Yücel, 2020):

- Nakit akışı bozulan firmaların bankalara olan kredi anapara ve faiz ödemeleri asgari 3 ay ötelenecek ve gerektiğinde bunlara ilave finansman desteği sağlanacaktır.
- Pandemi nedeniyle işlerinin olumsuz etkilendiğini beyan ederek talepte bulunan esnaf ve sanatkarların, Halk Bank’a olan 2020 yılı Nisan, Mayıs ve Haziran aylarına ait kredi borçları, anapara ve faiz ödemeleri 3 ay süre ile ve faizsiz olarak ertelenecektir.
- Kredi Garanti Fonu limiti 25 milyar liradan 50 milyar liraya çıkartılarak, krediler öncelikle likidite ihtiyacı olan ve teminat açığı bulunan firmalar ile KOBİ’lere verilecektir.
- Vatandaşlar için uygun ve avantajlı şartlarda sosyal amaçlı kredi paketleri devreye alınması teşvik edilecektir.
- 500 bin liranın altındaki konut alımlarında kredilenebilir miktar %80’den %90’a çıkartılacak, asgari peşinat %10’a düşürülecektir.

Ekonomik İstikrar Kalkınma Paketi’ndeki en detaylı bölümü kamu bankaları ile ilgili olan kısım oluşturmaktadır. “*Ekonomik İstikrar Kalkınma Paketi’nde yer alan kamu bankaları ile ilgili düzenlemeler şöyledir* (Arabacı ve Yücel, 2020):

- *Kamu bankaları ile birlikte aylık geliri 5 bin TL. ’nin altında olan tüm vatandaşlar için temel ihtiyaç desteği paketinin devreye alındığı, salgından etkilenen tüm firmalara işe devam kredi desteği verileceği belirtilmiş ve bu destekten yararlanmak için ise, çalışan sayılarında azaltma yapılmaması ön koşul olarak belirlenmiştir.*
- *Halkbank tarafından tüm esnaf için, işletme ve finans desteği ile paraf esnaf kart desteği paketlerinin hayata geçirildiği, işletme ve finans desteğinde 6 ay ödemesiz, 36 ay vadeli, 25 bin TL. limitli, hazine desteği yıllık %4,5 maliyetli destek sağlanacağı belirtilmiştir. Paraf esnaf kart desteği ile ilgili, 3 ay ödemesiz, 12 ay vadeli ve 25 bin TL. ’ye kadar limitli destek yer almaktadır. Esnaf ve sanatkarların mal ve hizmet alımında taksitli ve vadeli işlem yapabilecekleri, nakit akışlarını düzenleyebilecekleri kart imkânı sağlanmıştır.*
- *Halk Bank, işlerinin olumsuz olarak etkilendiğini beyan ederek talepte bulunan esnaf ve sanatkarların bankaya olan kredi borçlarının, Nisan, Mayıs ve Haziran aylarına ait anapara ve faiz ödemelerini 3 ay süre ile ve faizsiz olarak ertelemiştir.*
- *VakıfBank’ın sağlayacağı desteklere ilişkin düzenleme yapılmıştır.*
- *Ziraat Bankası’nın sağlayacağı desteklere ilişkin düzenleme yapılmıştır.*
- *Gecikmeye giren kredilerin takip hesaplarına aktarılmadan önce 90 gün olan bekleme süresi 180 güne çıkarılarak takip aktarım süresi uzatılmıştır.*

- İhracattaki geçici yavaşlama sürecinde kapasite kullanım oranlarının korunması amacıyla ihracatçıya stok finansmanı desteği sağlanmıştır.
- Kredi Garanti Fonu (KGF limitinin de 2 katına çıkarılmasının öngörüldüğü paket ile ilgili olarak, Hazine Destekli Kredi Garanti Sistemi kapsamında yasal kaynak miktarı 25 milyar liradan 50 milyar liraya çıkartılarak, finansmana erişiminde teminat sıkıntısı yaşayan küçük büyük tüm işletmelerin açılacak paketler dahilinde toplamda 450 milyar TL'den fazla kredi imkanından yararlanmasının sağlanacağı da bakanlık tarafından”) açıklanmıştır.

“Ekonomik İstikrar Kalkınma Paketi'nde, Merkez Bankası ile ilgili düzenlemelerde bulunmaktadır. Hazine ve Maliye Bakanlığı'ndan Merkez Bankası ihracat ve döviz kazandırıcı hizmetleri desteklemek amacıyla, tedbirlerin alındığını, bu kapsamda reeskont kredisi için toplam 60 milyar Türk Lirası limit belirlendiği, 18 Mart 2020 tarihinden 30 Haziran 2020 tarihine kadar vadesi gelecek reeskont kredisi geri ödemelerine 90 güne kadar vade uzatımı imkanı tanındığı ve toplam 7,6 milyar dolar karşılığı kadar reeskont kredisi geri ödemesinin ertelenebileceği kredi taahhüdü açık olan reeskont kredileri ile ilgili 18 Mart 2020 tarihinden 30 Haziran 2020 tarihine kadar kullanılacak reeskont kredilerine 12 ay ek taahhüt kapsama süresi verildiği ve bu kredilerin taahhüt kapsama süresinin 24 aydan 36 aya” çıkarıldığı açıklanmıştır (Arabacı ve Yücel, 2020).

Ayrıca normalleşme sürecinde ise, kamu bankaları olan Ziraat Bankası, Halkbank ve Vakıfbank tarafından dört yeni kredi paketi uygulamaya konmuştur. Bunlar (Bekçi, Köse ve Aksoy, 2020):

- Avantajlı konut kredisi paketi,
- Sosyal hayatı destek paketi,
- Taşıt kredisi destek paketi,
- Tatil destek kredi paketidir.

Bu gelişmelerin yanı sıra Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu 17.03.2020 tarihinde 8948 sayılı Kurul Kararı ile;

- Ülkemiz de dâhil olmak üzere birçok ülkeye yayılan COVID-19 salgını neticesinde ekonomik ve ticari faaliyetlerde oluşan aksaklıklar nedeniyle, Kredilerin Sınıflandırılması ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 4.ve 5.maddeleri kapsamında 30 gün gecikme süresinin, birinci grupta izlenen krediler için 31 Aralık 2020 tarihine kadar 90 gün olarak uygulanmasına ve kredilerin donuk alacak sınıflandırılması için öngörülen 90 gün gecikme süresinin birinci ve
- İkinci grupta izlenen krediler için 31 Aralık 2020 tarihine kadar 180 gün olarak uygulanmasına, krediler için ayrılacak karşılıkların, bankaların TFRS 9 kapsamında beklenen kredi zararının hesaplanmasında kullandıkları kendi risk modellerine göre ayırmalarına devam olunmasına, karar vermiş ardından 08.12.2020 tarih ve 9312 sayılı Kurul Kararı ile söz konusu uygulamanın 30.06.2021 tarihine kadar devam edeceğini duyurmuştur (Işık ve Akdoğan, 2021)

4. Literatür Taraması

Covid-19 Pandemisi günümüzde de devam ettiğinden dolayı yarattığı krizin bankacılık sektörüne etkisi konusunda da henüz geniş bir literatür bulunmamaktadır. Bu anlamda yapılacak her yeni çalışma sektörün alacağı tedbirler açısından oldukça faydalı olacaktır. Çalışmamızda incelediğimiz konu ile ilgili literatürde yer alan araştırmalar aşağıda verilmiştir.

Bayar ve Varışlı (2020) çalışmalarında covid-19 pandemisinin Türkiye’de tüketici kredileri hacmi üzerindeki etkisini araştırmışlar ve sonuçta Covid-19 pandemisinin Türkiye’de tüketici kredileri hacmi üzerinde istatistikî olarak anlamlı ve pozitif bir etkisi olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bu bulgular çalışmamız ile benzerlik göstermektedir.

Bekçi, Köse ve Aksoy (2020) çalışmalarında Covid-19 döneminde bankaların kredi mevduat oranlarını (aktif kalitesi) incelemişlerdir. Araştırma sonuçlarına göre, araştırmaya katılan 6 bankanın kredi mevduat oranlarında azalma, 3 bankanın oranlarında ise artış yaşanabileceği öngörülmüştür. Bu bulgular çalışma bulguları ile kısmi anlamda benzerlik göstermektedir.

Hartley ve Rebutti (2020), çalışmalarında COVID-19 sürecinde uluslararası düzeyde 21 ülkede merkez bankaları değerlendirmeye alınmış ve devlet tahvili getirileri nicel genişleme açısından test edilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre Mart 2020 döneminde tahvil getirileri artmış, diğer yandan nicel genişleme düşük seviyelerde seyretmiştir. Finansal varlıklar üzerindeki pozitif etki bu çalışmada kredi ve mevduatlar üzerindeki etki ile benzerlik göstermektedir.

Korzeb ve Niedziółka (2020), pandemi sürecinde Polonya bankacılık sektöründe yer alan 13 bankanın dayanıklılığını incelemişlerdir. Araştırma sonuçlarına göre, bu bankaların pandemi döneminde yaşanan problemlere direnç gösterdiği ifade edilmiştir.

Arabacı ve Yücel (2020) araştırmalarında salgının bankalara etkisini araştırmışlardır. Bu dönemde borç ve kredi yapılandırılmalarının gerçekleştirilmesi, likidite destek uygulamalarının devreye sokulması ve faizlerin indirilmesi gibi uygulamaların, pandeminin etkisini hafiflettiğini ileri sürmüşlerdir.

Ersoy, Gürbüz ve Erdoğan (2020), çalışmalarında pandeminin banka ve finansal piyasalar üzerindeki etkisini ve bu süreçte alınması gereken önlemlerin neler olabileceğini araştırmışlardır. Bu dönemde pandeminin sektör ve piyasalardaki olumsuz etkilerini hafifletmek amacıyla bankaların; likidite temini, kredi arzının artırılması, kredileri vadelerinin uzatılması ve takip etme oranlarının azaltılması gibi uygulamaları devreye koyduğunu belirtmişlerdir

Li, Xie ve Lin (2020), ise çalışmalarında pandemi süresi boyunca yüksek kredilendirme taahhüdünde bulunan bankaların bu taahhüdü yerine getirdiği sonucuna ulaşmışlar, Greenwald, Krainer ve Paul (2020) ise araştırmalarında kredilendirmede kesinti yaşayan bankaların pandemi sürecinde vadeli kredilendirme hizmetlerini kısıtlandığını ifade etmişlerdir.

Li, Strahan ve Zhang (2020) çalışmalarında, pandeminin, kamu bankalarının elde ettikleri gelir ve giderlerine etkisini incelemişlerdir. Çalışma bulgularına göre; pandemi sürecinde faiz marjları düşmüş, devlet destek marjları artmış ayrıca salgın sonucunda uygulanan destekler gölge bankacılığın verimliliğine zarar vermiştir. Bu bulgulara göre pandeminin bankacılık sektöründe istikrarı negatif yönde etkilediği tespit edilmiştir. Bu etkinin yönün çalışma verileri açısından farklılık arz etmektedir.

Neef ve Schandlbauer (2020) araştırmalarında ABD’inde pandeminin ilk döneminde tasarrufların mevduata dönüşmesini ve bankaların kredi olanaklarını artırıp sektöre likidite sağlama durumunu araştırmışlardır. Araştırma bulgularına göre; COVID 19’un daha fazla görüldüğü alanlarda banka sigortalı mevduatlarında artış yaşandığı ve sigortasız mevduatların değişmediği ayrıca mevduatın arttığı bankalarda da kredi olanaklarının arttığı görülmüştür. Bu bulgular çalışma sonuçları ile benzerlik göstermektedir.

Yeni Koronavirüs hastalığı (COVID-19), insan hayatı üzerindeki üzücü etkilerinin yanı sıra, sadece Çin, ABD veya Hindistan’da değil, aynı zamanda bir bütün olarak tüm dünya ekonomilerini önemli ölçüde yavaşlatma potansiyeline sahiptir (Yoo, 2020). Salgın, ülkeleri sınırlarını kapatmaya zorlayarak, malların, sermayenin ve insanların normal akışlarının ve geçici de olsa iş ve üretim faaliyetlerinin durmasına neden olarak bir “olumsuz küreselleşme” süreci şeklinde ifade edilebilir (Barua, 2020).

Islam ve diğ., (2020) çalışmalarında Covid-19'un Bangladeş'te ekonomik göstergeler üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Çalışma sonucuna göre, reel GSYİH büyüme oranında, özel sektör kredileri ve havale girişinde azalma yaşandığı, ayrıca covidin turizm, tekstil ihracatı ve havacılık endüstrisini de olumsuz etkilediği bildirilmiştir.

Biçil (2021) çalışmasında Covid-19 salgını sürecinde mevduat bankalarının kredi kullandırma ve karlılık bakımından etkinliklerini araştırmıştır. Elde edilen bulgular, 2019 Aralık-2020 Mart ve 2020 Aralık-2021 Mart dönemlerinde mevduat bankalarının faktör verimliliklerinin önemli ölçüde azaldığı yönündedir.

Koç, Şahpaz, Kalaycı ve İnce (2021), 2020 Mart-2021 Mayıs dönemindeki haftalık verileri kullanarak Covid-19 vaka sayılarının bankacılık göstergeleri üzerindeki etkilerini analiz etmişlerdir. Çalışmada Covid-19 salgını nedeniyle bankacılık sistemindeki tüm risk kalemlerinde bir artış eğilimi olduğu tespit edilirken sistemdeki likidite sıkışıklığının giderilmesi amacıyla alınan önlemlerin kısmen rahatlatıcı etkilerinin olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Ulusoy ve Demirel (2021) covid-19 pandemisi öncesi ve sonrası için bankaların karlılığı üzerinde etkili olan faktörleri analiz etmişlerdir. Elde edilen bulgular, Türk bankacılık sisteminde Covid-19 pandemisi öncesi dönemde sermaye yeterliliği oranı, özkaynaklar ve toplam varlıkların karlılık üzerinde etkili olduğunu göstermiştir.

Atukalp (2021) çalışmasında Kovid-19 salgının, tarım, imalat sanayi, otel ve restoranlar, taşımacılık, depolama ve haberleşme ile eğitim sektörleri itibariyle bankalardan kullanılan nakdi kredi miktarı ve takibe alınan kredi üzerine etkisini analiz etmiştir. Analiz sonucunda mevduat bankalarından ve bankacılık sisteminin tamamından kullanılan nakdi kredi ve takibe alınan kredi tutarının, sektörel olarak Kovid-19 salgını sonrasında salgın öncesine göre arttığı görülmektedir.

Beybur ve Çetinkaya (2020) çalışmalarında salgının dijital bankacılık ürün/hizmetlerinin kullanımı üzerindeki etkisini incelemişlerdir. 2019/9-2020/9 döneminin ele alındığı çalışmada, pandemi sürecinde internet kanalıyla yapılan kartlı ödeme işlem adedinin artış gösterdiği, tüketicilerin online alışveriş siteleri tercihlerinin arttığı gözlemlenmiştir. Çalışmada aktif internet bankacılığı müşteri sayısındaki artışın ise kamu bankaları tarafından verilen temel ihtiyaç kredisi başvurularının sadece internet bankacılığı ve mobil bankacılık kanallarından kullandırılmasından kaynaklanmıştır.

Svrtinov ve diğ., (2021) Covid-19 krizinin Kuzey Makedonya Cumhuriyeti ticari bankaları üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Ayrıca bankaların kredi ve mevduat potansiyellerinde değişim olup olmadığı ve takipteki kredilerde artış olup olmadığı araştırılmıştır. Araştırma Bankacılık sektörünün istikrarını koruduğu ve pandemi sonuçlarının hafifletilmesine katkıda bulunduğu sonucuna varılmıştır. Araştırmaya göre bu sonucun bir yandan kamuoyunun bankacılık sistemine olan güvenin diğer yandan Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Ulusal Bankası'nın hızlı tepkisinden kaynaklandığını söylemek mümkündür. 2020 yılında bankacılık sistemi bir önceki yıla göre daha yüksek kar elde etmiştir. Net faiz geliri 2020'de 2019'a göre düşmemiştir. Bankalar, kredi ve mevduatların sağlam büyümesini sağlamanın yanı sıra kredi ve likidite risklerini doğru yönetmişlerdir. Özellikle kriz zamanlarında önemli olan bankaların istikrarlı ve sağlam bir likidite pozisyonunu sürdürdüğünü vurgulamışlardır. Kredi riskinde de artış olmamış, tam tersine takipteki kredi oranında düşüş yaşanmıştır. Bunun başlıca nedeni, Merkez Bankası tarafından kredi riski yönetimi alanında alınan düzenleyici önlemler ve kredilerin geçici olarak ertelenmesi olasılığının getirilmesi olmuştur.

Sonuç olarak pandemilerin ülkelerin ekonomi dolayısıyla bankacılık sektörünü kesintiye uğrattığı açıktır. Bununla birlikte zamanında alınan önlemler ekonomik sorunların azalmasını sağlamaktadır.

5. Yöntem

5.1. Veri Seti

Bu çalışmada Covid-19 salgının bankacılık sektöründe toplam krediler ve mevduatlar üzerinde ki etkileri analiz edilmiştir. Bu amaçla BDDK'dan elde edilen kredi ve mevduatlara ilişkin veriler kullanılmıştır. Verilerin tarih aralığı pandemi öncesi ve sonrası olmak üzere 2018-2019 ve 2020- 2021'dir.

Çalışmada kullanılan verilere ilişkin bilgiler şu şekildedir:

- Toplam Krediler: 2018 (son dört ay), 2019 (12 ay), 2020 (12 ay), 2022 (ilk dört ay) toplam 32 aylık veriler
- Toplam Mevduatlar: 2018 (son dört ay), 2019 (12 ay), 2020 (12 ay), 2022 (ilk dört ay) toplam 32 aylık veriler

Bu anlamada pandemiden önce 16 ay pandemiden sonra 16 ay olmak üzere 32 aylık veriler ele alınmış ve bu kapsamda analizi yapılan değişkenlere ilişkin salgından etkilenme durumu tespit edilmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın hipotezleri:

H1: Pandemi öncesi ve sonrası toplam kredi tutarları arasında anlamlı farklılık vardır.

H2: Pandemi öncesi ve sonrası toplam mevduat tutarları arasında anlamlı farklılık vardır.

5.2. Model

Çalışmada istatistiksel model kullanılmıştır. Araştırma verileri SPSS 20 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Analizde öncelikle verilerin normal dağılıp dağılmadığını tespit etmek amacıyla normallik testi yapılmıştır. Normallik testi sonucu normallik varsayımı sağlanmıştır. Araştırmada analiz edilen kredi ve mevduat verilerinin Covid-19 öncesi ve sonrası ortalamalarının istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde farklı olup olmadığı t testi ile incelenmiştir.

5.3. Bulgular

Bu bölümde normallik sınaması sonuçları ve bu sonuçlar doğrultusunda yapılan testlere değinilmiştir. Analiz yönteminin belirlenmesi için öncelikle normallik testi yapılmıştır.

SPSS programı histogram grafiğinin üzerine oturtulmuş bir şekilde bu eğriyi otomatik olarak gösterir. Ortalama, ortanca, mod, çarpıklık (Skewnes) ve basıklık (Kurtosis) normal dağılımın değerlendirilebileceği ölçütlerdir. Çarpıklık (Skewnes) dağılımın ortalama etrafındaki simetriden ne kadar saptığını gösterir. Basıklık (Kurtosis), verilerin tepe noktalarının durumunun normalden sapması (basık veya sivri olması) hakkında bilgi verir. Bu ölçütler yorumlanarak bir veri seti dağılımının normal bir dağılım olup olmadığı hakkında bir fikir edinilebilir (normallik değerleri:-1.96 ve 1.96) (Dökme, 2021).

Tablo 3: Normallik test sonuçları

	N	Çarpıklık (Skewness)	Basıklık (Kurtosis)
Toplam Krediler	32	-0,302	,935

Toplam Mevduatlar	32	0,262	-,735
-------------------	----	-------	-------

Normallik değerleri: -1.96 ve 1.96)

Normallik test sonuçları tablo 3'te verilmiştir. Tabloda yer alan değerler-1.96 ve 1,96 arasında olduğu için dağılımın normal olduğu kabul edilir. Bunun sonucunda analiz parametrik olan T testi ile gerçekleştirilecektir.

Tablo 4: Toplam Krediler ve Mevduatlara İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

		N	Ortalama	Standart sapma	En düşük	En yüksek
Toplam krediler	Pandemi ncesi	16	2.509.07	8209,89330	2.383.14	2.654.37
	Pandemi sonrası	16	3.366.25	35193,33374	2.681.85	3.800.81
Toplam mevduatlar	Pandemi ncesi	16	2.238.152	167188,28365	2.060.373	2.566.744
	Pandemi sonrası	16	3.237.413	347525,47913	2.590.804	3.691.630

Toplam krediler ve mevduatların pandemi öncesi ve sonrası tutarlarına ait tanımlayıcı istatistikler tablo 4'te verilmiştir. Buna göre pandemi öncesi en düşük kredi tutarı 2.383.14 milyon TL, en yüksek kredi tutarı ise 2.654.37 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. Pandemi sonrasında ise en düşük kredi tutarı 2.681.85 milyon TL iken en yüksek kredi tutarı ise 3.800.81 milyon TL olduğu görülmektedir. Pandemi ncesi ve sonrası ortalamalara bakıldığında 857 milyon TL'lik bir artış gerçekleştiği görülmektedir.

Tabloya göre toplam mevduatlarda pandemi öncesi en düşük tutar 2.060.373 milyon TL ve en yüksek tutar 2.566.744 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. Pandemi sonrası en düşük mevduat tutarı 2.590.804 milyon TL ve en yüksek mevduat tutar ise 3.691.630 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. Mevduatlarda pandemi öncesi ve sonrası dönem ortalamaları incelendiğinde pandemi sonrasında mevduatlarda 999.261 milyon TL'lik bir atış gerçekleştiği görülmektedir.

Tablo 5: Pandemi öncesi ve sonrası Toplam Krediler T testi Sonuçları

	N	Ortalama	Standart Sapma	t	p	
Krediler	<u>Pandemi Öncesi</u>	16	2.509.07	8209,89330	122,247	,000
	<u>Pandemi Sonrası</u>	16	3.366.25	35193,33374		

Not: %95 Güven aralığında 0,05 Anlamlılık Düzeyi : $p < 0,05$

Tablo 5'te pandemi öncesi ve sonrası için toplam kredilerin ortalamalarına ait t testi sonuçları verilmiştir. Sektörde yer alan toplam kredilere ilişkin test sonuçlarına göre pandemi öncesi ve sonrası kredi ortalamaları %5 istatistiksel anlamlılık düzeyinde farklılık göstermektedir. Diğer bir ifadeyle bankacılık sektöründeki toplam kredilerin ortalamaları pandemi öncesi ve sonrası dönemde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir. Genel olarak kredilerin ortalamalarının yaşanan sağlık krizi öncesine göre arttığı gözlemlenmektedir.

Tablo 6: Pandemi öncesi ve sonrası Toplam Mevduatlar T Testi Sonuçları

	N	Ortalama	Standart Sapma	t	p	
Mevduat	<u>Pandemi Öncesi</u>	16	2.238.152	167188,28365	53,55	,000
	<u>Pandemi Sonrası</u>	16	3.237.413	347525,47913		

Not: %95 Güven aralığında 0,05 Anlamlılık Düzeyi : $p < 0,05$

Tablo 6'da pandemi öncesi ve sonrası için toplam mevduatların ortalamalarına ait t testi sonuçları verilmiştir. Sektörde yer alan mevduatlara ilişkin test sonuçlarına göre pandemi öncesi ve sonrası mevduat ortalamaları %5 istatistiksel anlamlılık düzeyinde farklılık göstermektedir. Diğer bir ifadeyle bankacılık sektöründeki mevduatların ortalamaları pandemi öncesi ve sonrası dönemde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir. Genel olarak mevduatların ortalamalarının yaşanan sağlık krizi öncesine göre arttığı gözlemlenmektedir.

Sonuç

Covid-19 pandemisi sıkça ifade edildiği gibi son 2 yıldır tüm dünyada öncelikle insan sağlığının beraberinde ekonomi ve finansal sistemleri ciddi anlamda etkilemiştir. Bu anlamda ülkeler sağlıkta, ekonomide ve finans alanında sıkı tedbirler almak durumunda kalmıştır.

Bankacılık sektörü Covid-19 pandemi sürecinde pandeminin etkilerini azaltmak amacıyla kredilerin ve borçların yapılandırılması, sektörel likidite desteğinin sunulması, faiz indirimleri, düşük faizli kredi olanakları şeklinde çeşitli politikalar uygulamaya koymuşlardır. Diğer yandan uluslararası finans kuruluşları da kredi destek uygulamalarını devreye koymuşlardır. Pandeminin etkilerini azaltmak amacıyla Türkiye'de de Mart 2020 tarihinde Ekonomik İstikrar Kalkanı Paketi açıklanmıştır. Bu paket 21 maddeden oluşmakta ve özellikle

kamu bankalarının uygulamalarını kapsamaktadır. Paket kapsamında ele alınan başlıca konular şu şekildedir; likidite sıkıntısı çeken firmaların kredi ve faiz ödemeleri en az 3 ay ertelenmiş ve beraberinde likidite desteği sunulmuş, durumunu beyan eden esnaf ve sanatkarların Halk Bankasına olan kredi borçları da 3 ay ertelenmiş, 25 milyar olan kredi garanti fonu 50 milyar liraya yükseltilmiş, ihtiyacı olan firmalar ve Kobiler bu fondan öncelikle faydalanacaklar kapsamına alınmış ve vatandaşlar için avantajlı kredi paketleri devreye sokulmuş, konut alımlarında 500 bin liranın altındaki miktarlarda kredilenebilir miktar %80'den %90'a çıkartılmış ve kredi tedbirleri kapsamında asgari peşinat %10'a düşürülmüştür.

Tedbir paketlerinin yanı sıra Halkbank, Vakıf Bank, T.C. Ziraat Bankası da normalleşme ile birlikte tatil destek kredi paketi, avantajlı konut kredisi paketi, sosyal hayatı destek kredi paketi ve taşıt kredisi destek paketi olmak üzere dört yeni kredi paketini uygulamaya koymuştur. Ayrıca bankacılık sektöründe pandemi etkilerinin hafifletilmesi için hükümetler ve merkez bankaları likidite sağlama, şirketlerin vergi ve kredi borçlarını erteleme, KOBİ'lere yardım gibi çeşitli destekler sağlama yoluna gitmektedirler.

Bu çalışmada pandemi sürecinde kredi mevduatları incelenmiş, bu amaçla BDDK verileri tablolar şeklinde düzenlenmiş ve 2018'den 2021'e değişim hesaplanmış ve farklılık analizleri yapılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgular şu şekildedir:

- Toplam kredilerde 857 milyon TL'lik bir artış gerçekleşmiştir. Bu artışların temel sebebi ise pandemi sürecinin olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak amacıyla yukarıda ifade edilen tedbirlerin uygulamaya koyulmasıdır.
- Covid-19 öncesi ve sonrası toplam kredi ortalamaları %5 istatistiksel anlamlılık düzeyinde farklılık göstermektedir. Diğer bir ifadeyle bankacılık sektöründeki kredilerin ortalamaları Covid-19 öncesi ve sonrası dönemde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir.
- Mevduatlara ilişkin test sonuçlarına göre Covid-19 öncesi ve sonrası toplam mevduatların ortalamaları %5 istatistiksel anlamlılık düzeyinde farklılık göstermektedir. Genel olarak sonuçlar incelendiğinde, toplam mevduatlarda 999.261 milyon TL'lik bir artış gerçekleştiği görülmektedir.

İleride olabilecek krizler için bu krizden ders çıkarılıp önceden kredi ve mevduat risk yönetimi konusunda stratejik planlar oluşturulmalıdır. Özellikle bizim gibi ekonomisi konjonktürel dalgalanma yaşayan ülkelerde piyasaların istikrarlı olması çokta mümkün değildir. Bu anlamda hem piyasa koşulları hem de pandemi gibi salgın ve benzeri durumlarda sektörün önceden hazırlıklı olmasında faydalı vardır. Örneğin bireysel ve kurumsal kredilerde faiz oranlarının düşürülmesi, toplumun ve üretim sektörünün borçlandırılmasına neden olmaktadır. Bu durum hem makro hem de mikro sonuçlar yaratacaktır. Bireysel ve kurumsal kredilerin geri dönmesi, takipteki kredi oranlarını arttıracaktır. Böylece mevduat oranları da olumsuz etkilenecektir. Ayrıca enflasyon oranları artacak satın alma gücü gün geçtikçe düşecektir. Diğer yandan bilançolarında borçlanma oranları yüksek olan üretim ve hizmet sektörünün tasarruf ve likidite gücü düşecek, üretim ve yatırımlar azalacaktır. Bu ise makro anlamda GSMH'yı olumsuz yönde etkileyecektir. Bu süreçte ayrıca merkez bankasının kredi ve mevduat risk yönetimi konusunda daha etkin tedbirler alması gerekmektedir. Ayrıca şirketler tarafından kullanılan kredilerde Direkt döviz alımına yönlendirilebilmekte buda döviz kurunun artmasına ve kredilerin usulsüz kullanımına neden olmaktadır.

Diğer yandan kriz döneminde mevduatın artması manidardır. Bunu en büyük sebebi verilen kredi faizlerinin düşük olması sebebiyle ihtiyacı olmayan vatandaşların bu kredileri amacının dışında kullanmasıdır. Tüketiciler aldıkları bu kredileri vadeli ve vadesiz mevduata yatırmışlar veya direkt dövizde çevrilip vadeli ya da vadesiz mevduat hesabı açtırmışlardır. Dolayısıyla ihtiyaç için verilen kredilerin direkt bankalara yatırılması mevduatın artmasına neden olmuştur. Ayrıca insanlar bu tarz güvensiz ortamlarda önlerini göremedikleri için harcama ve yatırım yapmamakta, mevcut mevduatlarını kıpırdatmamakta aynı zamanda tasarruf etmeye devam etmektedirler. Böylece piyasada yatırımlar durmakta ve durgunluk artmaktadır.

Sonuç olarak kredi ve mevduat politikaları acil durumlarda çok dikkatli uygulanmalı aksi takdirde piyasa dengesi bozulmakta ve makro anlamda ülke ekonomisi zarar görmektedir. Pandemi etkisini hala sürdürmekte ve gelecekteki etkisi ise belirsiz durumdadır. Bu anlamda uluslararası kuruluşlar, hükümetler ve bankacılık sektörüne önemli görevler düşmektedir ve süreç ilerledikçe yeni tedbirlerin uygulamaya koyulacağı öngörülmektedir.

Kaynakça

- Arabacı, H., & Yücel, D. (2020). Covid-19 Pandemisinin Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Etkisi. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 9(3), s. 196-208.
- Arabacı, N. (2007), Katılım Bankalarının Türkiye’de Bankacılık Sektöründeki Yeri, İşleyişi ve Performans Analizi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Atukalp, M. E. (2021). Türk Bankacılık Sisteminde Sektörel Bazda Kredi Kullanımının Küresel Covid-19 Salgını ile İlişkisi. *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi*, 4(9), 850-859.
- Barua, S. (2020). Understanding Coronanomics: The economic implications of the coronavirus (COVID-19) pandemic. *SSRN Electronic Journal*. <https://doi.org/10/ggq92n>.
- Bayar, M., & Varışlı, N. (2020). Covid-19 Pandemisinin Türkiye’de Tüketici Kredileri Hacmi Üzerindeki Etkisi: 2013-2020 Dönemi Zaman Serisi Analizi. *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(3), s. 85-99.
- Bayındır, S. (2008). Banka Mevduat Hesaplarının İslâm Hukuku Açısından Değerlendirilmesi. *Marife*, 5(2), s. 7-20.
- Bekçi, İ., Köse, E., & Aksoy, E. (2020). Covid-19’un Türkiye’de Bankalar Üzerindeki Ekonomik Etkisine Dair Bir Tahmin. *Ekonomi Politika ve Finans Araştırmaları Dergisi*, 5(Özel Sayı), s. 185-205.
- Bernanke, B. S., & Gertler, M. (1995). Inside the black box: the credit channel of monetary policy transmission. *Journal of Economic perspectives*, 9(4), 27-48.
- Beybur, M., & Çetinkaya, M. (2020). Covid-19 Pandemisinin Türkiye’de Dijital Bankacılık Ürün ve Hizmetlerinin Kullanımı Üzerindeki Etkisi, *Uluslararası Batı Karadeniz Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 4(2): 148-163.
- Bicil, İ. (2021). Covid-19 Pandemi Sürecinde Türk Bankacılık Sistemindeki Mevduat Bankalarının Toplam Faktör Verimliliğindeki Değişimler. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 19(4), 349-361.
- Dökme, İ. (2021). Uygulamalı Temel İstatistik, Gazi Üniversitesi Yayınları. Ankara
- Ersoy, H., Gürbüz, A.O., & Fındıkçı, M. (2020). Covid-19’un Türk Bankacılık ve Finans Sektörü Üzerine Etkileri, Alınabilecek Önlemler. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(37), s. 146-173.
- Eygü, H. (2018). Enflasyon, İşsizlik Ve Dış Ticaret Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Türkiye Örneği (1990-2017). *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(2), 96-112.
- Eygü, H., & Coşkun, H. (2020). Türkiye’de Beşeri Sermaye, İnovasyon ve Ekonomik Büyüme İlişkisinin Ekonometrik Analizi (1995-2018). *Iğdir University Journal of Social Sciences*, (23).
- Georgieva Svrtinov, V., Miteva-Kacarski, E., & Paceskoski, V. (2021). Banking sector performance during the COVID-19 crisis in the Republic of North Macedonia. *Journal of Economics, Special Issue*, 221-230.
- Halkbank (2020). <https://www.halkbank.com.tr> ((Erişim Tarihi: 07.07.2021).
- Hartley, J.S., & Rebucci, A. (2020). An Event Study of Covid-19 Central Bank Quantitative Easing in Advanced and Emerging Economies (Nber Working Paper No. 27339).
- Işık, A., & Akdoğan, N. (2021). Covid-19’un Türk Bankacılık Sektöründeki Mevduat Bankalarına Etkileri. *Muhasebe ve Denetime Bakış*, 21(63), s.111-138.

- Kalender, S. (2018). Banka Mevduatı Zamaşımı. *Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(1), 14-36.
- Kaplan, H.E. (2020). Banka Mevduatları ve Sanayi Üretimi İlişkisi: Parasal Aktarım Mekanizması Üzerine Bir Nedensellik İncelemesi. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 19(4), 1717-1734
- Karaca, O. (2019). Türkiye’de 2002-2007 döneminde uygulanan para politikasının ampirik bir analizi: reaksiyon fonksiyonunun tahmini. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17 (2), 383-401.
- Khakimov, O.A., Erdoğan, L., & Uslu, N. (2010). Assessing Monetary Policy Rule İn Turkey. *Journal of Economic & Management Perspectives*, 4 (1), 319-330.
- Koç, P., Şahpaz, K. İ., Kalayci, R., & İnce, T. (2021) “Covid-19 Salgınının Türk Bankacılık Sektörü Üzerindeki Etkilerinin Analizi”, İksad Yayınevi, Ankara.
- Korzeb, Z., & Niedziółka, P. (2020). Resistance of Commercial Banks to the Crisis Caused by the Covid-19 Pandemic: The Case of Poland. *Equilibrium. Quarterly Journal of Economics and Economic Policy*, 15(2), 205-234. <https://doi.org/10.24136/Eq.2020.01>
- Li, L., Strahan P.E., & Zhang S. (2020). Banks as Lenders of First Resort: Evidence From The Covid-19 Crisis (Nber Working Papers No. 27256).
- Li, X., Xie, Y., & Lin, J. H. (2020). Covid-19 Outbreak, Government Capital Injections, and Shadow Banking Efficiency. *Applied Economics*, 1-11.
- Neef, H.Ö.D., & Schandlbauer, A. (2020). Covid-19 and Bank Loan Supply.
- Şahin, S. (2011). *Yabancı Sermayenin Türk Bankacılık Sektörünün Mali Performansı Üzerindeki Etkileri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul.
- Şenel, C. (2020). Banka Kredileri ve Türk Bankacılık Sektöründe Kredilerin Uluslararası Karşılaştırmalı Analizi. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 12 (1), s. 810-825.
- T. C. Ziraat Bankası, (2020). <https://www.ziraatbank.com.tr> (Erişim Tarihi: 06.07.2021).
- Takan, M., & Boyacıoğlu, M.A. (2013), *Bankacılık Teori, Uygulama ve Yöntem*, Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti., Ankara.
- Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri Eylül 2020, BDDK
- Türkiye Bankalar Birliği, (2021). <https://www.tbb.org.tr/> (Erişim Tarihi: 06.07.2021).
- Ulusoy, A., & Demirel S. (2021) “Türk Bankacılık Sisteminde Karlılık Üzerinde Etkili Olan Faktörlerin Belirlenmesi”, *Bankacılık ve Sermaye Piyasası Araştırmaları Dergisi*, 5(11), 20-48..
- Ulusoy, T., & Civek, F. (2020). Covid-19 Öncesi ve Sonrası Dönem İçin Enflasyon ve Faiz Değerlendirmesi: ABD-Türkiye-Çin. *Social Mentality and Researcher Thinkers Journal*, 6(39):2626-2636
- VakıfBank, (2020). <https://www.vakifbank.com.tr> (Erişim Tarihi: 09.07.2021).
- Walsh, C.E. (2011). Implementing monetary policy. *Seoul Journal of Economics*, 24 (4), 427-47
- Yoo, J.H., (2020). The Fight Against The 2019-Ncov Outbreak: An Arduous March Has Just Begun. *J. Korean Med. Sci.*, 35–56 <https://doi.org/10.3346/jkms.2020.35.56>.